

کتاب شب امتحان **تاریخ (۱) پایه دهم** از ۴ قسمت اصلی تشکیل شده است که به صورت زیر است:

۱- آزمون‌های نوبت اول: آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:
(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم. بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها هم، ۲۰ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند.
(ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده: آزمون شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا یک آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید.

۲- آزمون‌های نوبت دوم: آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان نهایی طرح شده‌اند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می‌شود:

(الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده: آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ را که برای نوبت دوم طرح شده‌اند هم طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس به تعدادی سؤال مرتبط پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۲۰ نمره دارند در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید.

(ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده: آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ این آزمون‌ها به ترتیب امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳، شبیه‌ساز امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳ و دو آزمون چالشی‌تر با عنوان «بیست پلاس» است.

۳- پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها: در پاسخ تشریحی آزمون‌ها تمام آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم. پاسخ‌ها مطابق با فرمت پاسخ‌برگ مورد تأیید آموزش و پرورش دارای ریز بارم‌بندی و شماره درس است.

۴- درس‌نامه کامل شب امتحانی: این قسمت برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی‌خوانند! در این قسمت تمام آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان تاریخ (۱) نیاز دارید، تنها در ۱۷ صفحه آورده‌ایم؛ بخوانید و لذتش را ببرید!

یک راهکار: موقع امتحان‌های نوبت اول، می‌توانید از سؤال‌های درس‌های ۱ تا ۸ آزمون‌های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

فهرست

صفحه صفحه

نوبت آزمون پاسخ‌نامه

بارم‌بندی درس تاریخ (۱)

درس‌ها	نوبت اول	نوبت دوم (خرداد)، شهریور و دی ماه
اول	۱ - ۲ نمره	۲ نمره
دوم	۱ - ۳ نمره	
سوم	۱ - ۳ نمره	
چهارم	۱ - ۵ نمره	۱ نمره
پنجم	۱ - ۴ نمره	۱/۵ نمره
ششم	۱ - ۴ نمره	
هفتم	۱ - ۳ نمره	۱/۵ نمره
هشتم	۱ - ۴ نمره	
نهم	-	۲ نمره
دهم	-	۲ نمره
یازدهم	-	۲ نمره
دوازدهم	-	۲ نمره
سیزدهم	-	۱/۵ نمره
چهاردهم	-	۱/۵ نمره
پانزدهم	-	۱/۵ نمره
شانزدهم	-	۱/۵ نمره
جمع	۲۰ نمره	۲۰ نمره

آزمون شماره ۱	(طبقه‌بندی شده) اول	۳	۳۱
آزمون شماره ۲	(طبقه‌بندی شده) اول	۵	۳۱
آزمون شماره ۳	(طبقه‌بندی نشده) اول	۷	۳۲
آزمون شماره ۴	(طبقه‌بندی نشده) اول	۹	۳۳
آزمون شماره ۵	(طبقه‌بندی شده) دوم	۱۱	۳۳
آزمون شماره ۶	(طبقه‌بندی شده) دوم	۱۴	۳۴
آزمون شماره ۷	(طبقه‌بندی شده) دوم	۱۷	۳۵
آزمون شماره ۸	(طبقه‌بندی شده) دوم	۲۰	۳۵
آزمون شماره ۹ نهایی خرداد ۱۴۰۳	(طبقه‌بندی نشده) دوم	۲۳	۳۶
آزمون شماره ۱۰ شبیه‌ساز خرداد ۱۴۰۳	(طبقه‌بندی نشده) دوم	۲۵	۳۷
آزمون شماره ۱۱ بیست پلاس (چالشی‌تر)	(طبقه‌بندی نشده) دوم	۲۷	۳۸
آزمون شماره ۱۲ بیست پلاس (چالشی‌تر)	(طبقه‌بندی نشده) دوم	۲۹	۳۹

آزمون ۹	تاریخ آزمون: خرداد ۱۴۰۳ مدت آزمون: ۹۰ دقیقه	رشته: ادبیات و علوم انسانی پایه دهم	تاریخ (۱) نهایی خرداد ۱۴۰۳ نوبت دوم	خوبه
-------------------------------	---	---	---	-----------------

ردیف	نمره										
۱	جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید. الف) در دوره امپراتوری قدیم مصر، قدرت فرعون‌ها در اوج بود و اهرام سه‌گانه به دستور آنان ساخته شد. ب) دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ ماد، که اطلاعات مکتوبی درباره آن وجود دارد، آغاز می‌شود. ج) تقسیم‌بندی افراد در جامعه نخستین آریایی، مَعْرِف برتری و امتیاز خاص گروه‌های مختلف بود.										
۲	کدام یک از گزینه‌های سمت راست با شماره‌های سمت چپ در ارتباط است؟ (در ستون سمت چپ دو مورد اضافی است). <table border="1"> <tr> <td>الف) پایه‌گذار نخستین سند قانون‌گذاری جهان</td><td>۱) شی‌هوانگ‌تی</td></tr> <tr> <td>ب) مؤسس سلسله موری در هند</td><td>۲) حمورابی</td></tr> <tr> <td>ج) تکمیل‌کننده دیوار بزرگ چین</td><td>۳) چندراگوپتا</td></tr> <tr> <td></td><td>۴) سارگن</td></tr> <tr> <td></td><td>۵) آشوکا</td></tr> </table>	الف) پایه‌گذار نخستین سند قانون‌گذاری جهان	۱) شی‌هوانگ‌تی	ب) مؤسس سلسله موری در هند	۲) حمورابی	ج) تکمیل‌کننده دیوار بزرگ چین	۳) چندراگوپتا		۴) سارگن		۵) آشوکا
الف) پایه‌گذار نخستین سند قانون‌گذاری جهان	۱) شی‌هوانگ‌تی										
ب) مؤسس سلسله موری در هند	۲) حمورابی										
ج) تکمیل‌کننده دیوار بزرگ چین	۳) چندراگوپتا										
	۴) سارگن										
	۵) آشوکا										
۳	جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (دو مورد اضافی است). کاخ اردشیر – کاخ تیسفون – طاق بستان – نقش رستم الف) معماری ساسانی با ساخت به اوج رسید. ب) معروف‌ترین نقش‌برجسته دوره ساسانی، مجموعه است.										
۴	گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید. الف) کهن‌ترین نشانه و آثار حضور انسان در ایران مربوط به کدام محوطه باستانی است؟ ۱) چغاگلان ۲) چغازنبیل ۳) کشف‌رود ۴) شهر سوخته ب) اولین بار نام ماد در کدام منبع ذکر شده است؟ ۱) سالنامه شاهان آشوری ۲) سالنامه شاهان بابلی ۳) سالنامه شاهان اکدی ۴) سالنامه شاهان سومری										
۵	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) ویژگی برجسته جشن‌های ایران باستان چه بود؟ ب) معنای واژه «آریایی» چیست؟										
۶	تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی: الف) علم تاریخ: ب) گوسان‌ها:										
۷	اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما، چرا کوروش هخامنشی در تاریخ همواره تحسین و تکریم شده است؟ ب) به نظر شما، عوامل توانمندی سپاه اشکانیان در نبرد با دشمنان خارجی مانند امپراتوری روم چه بود؟										
۸	مقایسه پدیده‌های تاریخی: الف) ویژگی‌های دولت – شهرهای آتن و اسپارت را با یکدیگر مقایسه کنید. ب) شیوه حکومت اشکانیان و ساسانیان را مقایسه کنید.										
۹	توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی پدیده‌های تاریخی: الف) نخستین و دومین گام کار باستان‌شناسان را ذکر کنید. ب) راه‌ها و وسایل حمل‌ونقل در ایران باستان از چه جنبه‌هایی دارای اهمیت بودند؟ (ذکر دو مورد کافی است). ج) در آیین زرتشتی، دو خصلت و ویژگی زن خوب کدام‌اند؟ د) هخامنشیان چه میراث‌های تمدنی به یادگار گذاشته‌اند؟ (ذکر دو مورد کافی است).										

۱۱ آزمون	تاریخ آزمون: خردادماه	رشته: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ (۱) نوبت دوم	
	مدت آزمون: ۹۰ دقیقه	پایه دهم		

نمره	ردیف										
۰/۷۵	۱ جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید. الف) در عهد هخامنشیان تجارت مانند گذشته، محدود و منحصر به اشیای تجملی و گران‌قیمت بود که از روم و چین وارد ایران می‌شد. ب) گفته می‌شود یکی از شاهان سلسله اشکانی به نام بلاش یکم دستور داد متون پراکنده اوستا گردآوری شود. ج) در حدود ۵ هزار سال پیش نخستین شهرها در فلات ایران به وجود آمد، سیلک و شوش در خوزستان، شهر سوخته در کرمان از جمله این شهرها بودند.										
۰/۷۵	۲ کدام یک از گزینه‌های سمت راست با شماره‌های سمت چپ در ارتباط است؟ (در ستون سمت چپ دو مورد اضافی است). <table border="1"> <tr> <td>الف) در این نبرد دریایی که بین سپاه ایران و یونان شکل گرفت، خشایارشا توفیقی به دست نیاورد.</td><td>(۱) ماراتن</td></tr> <tr> <td>ب) اسکندر در این نبرد سپاه هخامنشی را شکست داد.</td><td>(۲) پلوپونزی</td></tr> <tr> <td>ج) مورخان یونان باستان و تاریخ‌دانان جدید اروپا این جنگ را با آب و تاب فراوان نقل کرده‌اند.</td><td>(۳) ایسوس</td></tr> <tr> <td></td><td>(۴) حران</td></tr> <tr> <td></td><td>(۵) سالامیس</td></tr> </table>	الف) در این نبرد دریایی که بین سپاه ایران و یونان شکل گرفت، خشایارشا توفیقی به دست نیاورد.	(۱) ماراتن	ب) اسکندر در این نبرد سپاه هخامنشی را شکست داد.	(۲) پلوپونزی	ج) مورخان یونان باستان و تاریخ‌دانان جدید اروپا این جنگ را با آب و تاب فراوان نقل کرده‌اند.	(۳) ایسوس		(۴) حران		(۵) سالامیس
الف) در این نبرد دریایی که بین سپاه ایران و یونان شکل گرفت، خشایارشا توفیقی به دست نیاورد.	(۱) ماراتن										
ب) اسکندر در این نبرد سپاه هخامنشی را شکست داد.	(۲) پلوپونزی										
ج) مورخان یونان باستان و تاریخ‌دانان جدید اروپا این جنگ را با آب و تاب فراوان نقل کرده‌اند.	(۳) ایسوس										
	(۴) حران										
	(۵) سالامیس										
۰/۵	۳ جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (دو مورد اضافی است). شوش – انشان – سلوکیه – هکاتم‌پوئس الف) ایلامیان در بخش شرقی قلمرو خود، واقع در استان فارس امروزی نیز پایتخت دیگری به نام داشتند. ب) اشکانیان در طول ۴۷۰ سال حکومت، چندین بار پایتخت خود را تغییر دادند، پایتخت این سلسله به ترتیب شهر نسا در ترکمنستان امروزی، شهر صد دروازه که یونانیان به آن می‌گفتند، بود.										
۰/۵	۴ گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید. الف) از پیامدهای مثبت، نظام پولی داریوش هخامنشی می‌باشد. (۱) بسط و گسترش تجارت داخلی و خارجی (۲) وارد کردن طلا از سرزمین‌های اشغالی به ایران (۳) در کشور ما برای اولین بار از سکه‌های طلا استفاده شد. (۴) تجارت داخلی از مبادله کالا به کالا به مبادله با کالاهای خاص دگرگون شد. ب) چرا موبدان در دوره ساسانیان مجبور به مکتوب کردن اوستا شدند؟ (۱) دگرگونی در تحولات دینی شرق آسیا و گسترش دین بودایی در مناطق شرقی ایران (۲) تحولات دینی این عصر، از جمله پیشرفت دین مسیح در قلمرو آسیا (۳) تحولات دینی این عصر، از جمله پیشرفت دین بودایی در مناطق شرق ایران (۴) در گرفتن مباحثات اعتقادی میان پیروان ادیان مختلف و ترس از تحریف اوستا										
۰/۵	۵ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. الف) اسکندر پس از پیروزی در سه نبرد گرانیکوس، ایسوس و گوگمل کدام پایتخت هخامنشیان را تسخیر کرد؟ ب) در زمان کدام پادشاه وسعت قلمرو اشکانیان به نهایت خود رسید و پایه‌های قدرت و سلطنت آنان استوار گردید؟										
۲	۶ تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی: الف) دبیرید یا دبیران مهست: ب) امشاسپندان:										
۲	۷ اظهار نظر و قضاوت: الف) به نظر شما، چرا از منشور کوروش به عنوان سند حقوق بشر یاد می‌شود؟ ب) به نظر شما، از اشاراتی که نویسندگان یونانی در رابطه با قضاوت و دادرسی در ایران باستان کرده‌اند، به چه نکاتی می‌توانیم پی ببریم؟										
۲	۸ مقایسه پدیده‌های تاریخی: الف) پراکندگی جغرافیایی زبان اوستایی را با زبان ایلامی مقایسه کنید. ب) به نظر شما، چرا این ضرب‌المثل در بین مردم رایج است؟ «تمام راه‌ها به رُم ختم می‌شود».										
۲	۹ توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی پدیده‌های تاریخی: الف) کدام مسئله در سیاست خارجی اشکانیان اهمیت ویژه‌ای داشت؟ ب) تأسیس جمهوری رم بر چه اساسی بود؟ ج) معماری ساسانی با کدام بنا آغاز شد و در کدام زمان به اوج خود رسید؟ د) به چه آثاری، آثار باستانی و تاریخی گفته می‌شود؟										

پاسخ‌نامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

۱- الف) رومی (۵/۲۵) ب) ادبیات (۵/۲۵)

۲- گزینه «۳» (۵/۲۵): انتخاب موضوع اولین مرحله از مراحل یک پژوهش تاریخی است.

۳- گردآوری و تنظیم اطلاعات (۵/۲۵)

۴- ۱) دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به طور مستقیم درک کرد. (۵/۲۵) ۲) تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند. (۵/۳) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند. (۵/۲۵) ۳) یک مورد؛ هر مورد (۵/۵)

۵- غلط (۵/۲۵): در تقویم اوستایی پنج‌روز اضافی را به نام اندرگاه به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند.

۶- مصریان: برای محاسبه یک چهارم شبانه‌روز اضافی، هر چهار سال یک روز به سال می‌افزودند و به قولی «کبسه» می‌گرفتند. (۵/۵)

ساسانیان: برای رفع این مشکل، بعد از هر ۱۲۰ سال یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند. (۵/۵)

۷- خط زمان نموداری است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی (۵/۵) را به ترتیب زمان وقوع آن‌ها نشان داد. (۵/۵)

۸- الف) حفاری (۵/۲۵) - استخراج و تنظیم اطلاعات (۵/۲۵)

ب) رادیوکربن (۵/۲۵) - پتاسیم آرگون (۵/۲۵)

۹- باستان‌شناسی و علم تاریخ ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند (۵/۵) و از سوی دیگر، نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌روند. (۵/۵)

۱۰- الف) ۴ - سومری‌ها (۵/۲۵) ب) ۳ - اکدی‌ها (۵/۲۵)

ج) ۲ - اموری‌ها (۵/۲۵) د) ۱ - مصریان (۵/۲۵)

(موارد ۵ و ۶ اضافه است.)

۱۱- شیوه او مبتنی بر قدرت و اختیار فراوان پادشاه و اطاعت کامل حاکمان ولایات از او بود. (۵/۵) وی مقام پادشاهی را هدیه‌ای از جانب خداوند به خود می‌پنداشت. (۵/۵)

۱۲- ۱) کشاورزان به منظور کاشت، داشت و برداشت محصول، از دوره‌گردی دست برداشتند و نخستین روستاها را به عنوان سکونتگاه‌های دائم ایجاد کردند. ۲) به دلیل تولید اضافه بر نیاز، عده‌ای به فعالیت دیگری غیر از تولید خوراک، مانند ابزارسازی، سفالگری و پارچه‌بافی روی آوردند و در تولید این محصولات مهارت و تخصص یافتند. ۳) در نتیجه تولید مازاد بر نیاز، دواوستد میان روستاهای دور و نزدیک به تدریج آغاز شد. (یک مورد؛ ۱۱)

۱۳- زیرا به زندگی پس از مرگ باور داشتند (۵/۲۵) و معتقد بودند روح پس از مرگ به جسم انسان برمی‌گردد؛ (۵/۲۵) به همین دلیل اجساد فرعون‌ها را برای جلوگیری از فاسدشدن مومیایی می‌کردند. (۵/۲۵)

۱۴- غلط (۵/۲۵): آیین بودایی برای چند قرن حیات فکری و فرهنگی هند باستان را تحت تأثیر قرار داد.

۱۵- گزینه «۱» (۵/۲۵): سروده‌هایی در ستایش آفرینش و خدایان و کهن‌ترین بخش وداها «ریگ‌ودا» نام دارد.

۱۶- الف) ۱- کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ در این دوره پیشرفت نمایانی کرد و چینی‌ها دست به ابداعات و اختراعات مهمی زدند. ۲- برقراری رابطه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با ایران ۳- گشایش جاده ابریشم و برقراری رابطه تجاری با اروپا (دو مورد؛ هر مورد ۵/۵)

ب) اساس تعلیم او این بود که مردم چه‌طور باید رفتار کنند (۵/۲۵) و حاکمان چگونه رفتار مناسب را در جامعه ترویج دهند. (۵/۲۵)

۱۷- الف) ۱- قدرت اجرایی در اختیار امپراتور قرار گرفت. ۲- مجلس سنا به عنوان مجمع اصلی مشورتی باقی ماند و در انتخاب پادشاه ایفای نقش می‌کرد. (۵/۵)

ب) به مرور زمان امپراتورها بر اختیارات و قدرت خود افزودند. (۵/۵)

۱۸- یونانی‌ها از دستاوردها و روش‌های علمی بین‌النهرین و مصر بهره گرفتند و فلسفه را بنیان‌گذاری کردند. (۵/۵) آن‌ها در علوم دیگر هم مانند پزشکی و ریاضی به پیشرفت‌های قابل توجهی دست یافتند. (۵/۵)

۱۹- تمدن میسن به دلیل رقابت شهرها و جنگ‌های داخلی ضعیف شد و از ۱۱۰۰ تا حدود ۸۰۰ ق. م. یونان دچار انحطاطی شد که مورخان آن را «عصر تاریکی» نامیده‌اند. (۵/۵) پس از آن به تدریج دولت - شهرهای مختلفی در یونان سر برآوردند و به قدرت رسیدند. (۵/۵)

۲۰- الف) غلط (۵/۲۵)؛ جزء منابع نوشتاری محسوب می‌شوند.

ب) غلط (۵/۲۵)؛ ایرانیان در این مورد موفق نبودند.

۲۱- الف) ساسانیان (۵/۲۵) ب) دست دوم (۵/۲۵)

۲۲- واژه‌هایی مانند افسانه، قصه، داستان و اسطوره گرچه هر کدام معنای خاص و ریشه لغوی مخصوص خود را دارند، (۵/۵) اما تقریباً همگی به معنا و مفهوم داستان و سرگذشت خیالی و غیرواقعی به کار می‌روند. (۵/۵)

۲۳- زیرا از یک طرف به دلیل آب‌وهوای مناسب و زمین‌های حاصلخیز، کشاورزی و دامداری زودتر شکل گرفت و در نتیجه یکجانشینی به وجود آمد (۵/۵) و از سوی دیگر، همجاری این مناطق با تمدن‌های بین‌النهرین در شکل‌گیری این دوران نقش داشت. (۵/۵)

۲۴- ایلامیان به خدایان متعددی اعتقاد داشتند و از آنان برای پیشرفت کار خود کمک می‌خواستند. (۵/۵) به عقیده مردم ایلام، خدایان دارای نیروی ماورای طبیعی بودند که آنان را بر انجام هر کاری قادر و توانا می‌ساخت. (۵/۵)

مردم بین‌النهرین نیز خدایان متعددی را می‌پرستیدند و اعتقاد داشتند هر شهر از آن خدایی است. (۵/۵) آنان معتقد بودند که خدایان، انسان‌ها را برای خدمت به خود آفریده‌اند و اگر در این امر کوتاهی کنند خدایان آنان را با فروفرستادن سیل، طوفان و خشکسالی تنبیه خواهد کرد. (از هر تمدن یک مورد) (۵/۵)

۲۵- از آن‌جا که اقتصاد بین‌النهرین نیازمند منابع طبیعی و معدنی فلات ایران بود (۵/۵) فرمانروایان سومری و اکدی پیایی به سرزمین ایلامی‌ها لشکر کشی می‌کردند.

۲۶- نقوش و پیکره‌های برجای‌مانده از دوره ایلام نشان می‌دهد که زنان در امور اجتماعی و اقتصادی و مراسم رسمی سیاسی و دینی حضور چشمگیری داشتند. (۵/۵) هم‌چنین پیکره الهه‌های مادر که در نقاط مختلف ایران کشف شده دلالت بر این دارد که احترام و تقدس آن‌ها نزد مردم فراگیر بوده است. (۵/۵)

آزمون شماره ۲ (نوبت اول)

۱- غلط (۵/۲۵)؛ ۴ هزار سال قدمت دارد.

۲- گزینه «۳» (۵/۲۵)؛ به معنای حوادث گذشته است.

۳- تاریخ، علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد (۵/۵) و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند. (۵/۵)

۴- الف) ۲ - مصریان (۵/۲۵) ب) ۳ - اشکانیان (۵/۲۵)

ج) ۱ - بابلی‌ها (۵/۲۵) د) ۴ - ساسانیان (۵/۲۵)

(موارد ۵ و ۶ اضافی است)

۵- زیرا رویدادهای تاریخی در زمان معینی در گذشته روی داده‌اند (۵/۵) و بدون آگاهی از زمان روی‌دادن آن‌ها نمی‌توان به درک منطقی و درستی از تاریخ دست یافت. (۵/۵)

۶- الف) رادیوکربن (۵/۵) ب) تشعشع حرارتی (۵/۵)

۷- منابع مکتوب برای شناخت کامل این دوره‌ها مخصوصاً اوایل آن کافی نیستند. (۵/۵) از سوی دیگر، بیشتر اطلاعات منابع مکتوب مربوط به رویدادهای سیاسی و نظامی و شرح اقدامات فرمانروایان است. (۵/۵)

۸- گزینه «۲» (۵/۲۵)؛ یکی از اتفاقات مهم دوران پیش از تاریخ، به کار گرفتن آتش بود. این اتفاق تأثیر بسزایی بر زندگی انسان و ارتباط او با محیط گذاشت.

۹- بابل قدیم (۵/۲۵)

درس نامه توپ برای شب امتحان

مراحل پژوهش در تاریخ

مراحل پژوهش	ویژگی‌های مراحل
(۱) انتخاب موضوع	موضوع تحقیق باید (۱) تازه و غیرتکراری باشد. (۲) دارای اثر و فایده باشد. (۳) منابع و اطلاعات کافی داشته باشد.
(۲) تدوین پرسش‌های تحقیق	فوائد پرسش‌های پژوهش تاریخی (۱) هدف پژوهش را مشخص کند. (۲) مانع بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش شود. (۳) زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها و نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها را مطرح کند.
(۳) شناسایی منابع	منابع و اسناد تحقیق باید (۱) میزان اعتبار و دقت و صحت آن‌ها ارزیابی شود. (۲) از اصالت سند و جعلی نبودن آن اطمینان حاصل شود.
(۴) گردآوری و تنظیم	اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق باید از منابع و اسناد تاریخی، استخراج، تنظیم و دسته‌بندی شوند.
(۵) تحلیل و تفسیر اطلاعات	تحلیل و تفسیر رویدادها نیازمند روش‌ها و مهارت‌های خاصی است. کار مورخان به کار کارآگاهان پلیس شباهت دارد و هر دو به دنبال بازسازی و تفسیر گذشته‌اند. اولی در بازسازی صحنه جرم، به دنبال اثر انگشت یا شیء به‌جامانده است و دومی در پی بازسازی وقایع گذشته به دنبال منابع، شواهد و اسناد و مدارک در زندگی مردمان گذشته است.
(۶) گزارش یافته‌های پژوهش	گزارش یافته‌های پژوهشگر، یافته‌ها و نتایج تحقیق را استخراج و در قالب گزارش علمی (کتاب، مقاله و ...) ارائه می‌کند.

منابع پژوهش علمی در تاریخ

منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه (۱) منابع دست اول یا اصلی اهمیت و اعتبار دو دسته‌اند (۲) منابع دست دوم یا فرعی

منابع دست اول یا اصلی

- آثاری که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک به آن نوشته شده‌اند.
- نویسندگان این منابع یا ناظر رویدادها بوده‌اند یا شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.
- شامل منابع مکتوب و تمامی آثار باستانی و تاریخی هستند، از جمله: بناها، ابزارها، اشیاء، سنگ‌نگارها و سنگ‌نوشته‌ها، سکه‌ها و هر آن‌چه از گذشته به جای مانده است.

منابع دست دوم یا فرعی

همه تحقیقات و آثاری که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول پدید آمده‌اند.

فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

- منبع شناخت و تفکر
- بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
- تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی

چگونه ایرانیان یا نیاکان ما توانستند در برابر حوادث عظیمی همچون حمله اسکندر مقدونی و تهاجم مغولان و ... دوام بیاورند؟ پاسخ: به اتکای آگاهی و دلبستگی به گذشته مشترک و زبان و فرهنگ خویش

درس! تاریخ و تاریخ‌نگاری

تاریخ چیست؟

- دور از دسترس
- غیر قابل مشاهده
- درک آن‌ها از طریق شواهد و مدارک
- تکرارناپذیر و غیر قابل تجربه
- وجود رابطه علت و معلولی بین آن‌ها

در تاریخ، انسان نقش محوری و اساسی دارد.
پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌ها ————— نهادها، جوامع، کشورها یا به عبارت دیگر تمدن است.

علم تاریخ چه موضوعاتی را مطالعه می‌کند؟
پاسخ: به مطالعه (۱) جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته و (۲) علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان می‌پردازد.

هدف علم تاریخ ————— آگاهی از زندگی اجتماعی در گذشته است شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری.

پیشینه تاریخ‌نگاری

پس از اختراع خط حدود ۵ هزار سال پیش ————— توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.
قدیمی‌ترین متن تاریخی کشف‌شده ————— سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری که بیش از چهار هزار سال قدمت دارد و نام تعدادی فراعنه و برخی حوادث دوران در آن ذکر شده است.

از قرن ۵ پیش از میلاد
در یونان باستان
آغاز تاریخ‌نگاری
با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت «پدر تاریخ»

کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر به‌جامانده از عصر باستان ————— کتاب هرودت که در آن به شرح جنگ‌های یونان و ایران پرداخته است. هرودت در گزارش رویدادهای مربوط به ایران خواسته یا ناخواسته، دچار لغزش‌ها و گاه و غرض‌ورزی‌هایی شده است.

برخی پژوهشگران معتقدند که ————— رواج و رونق ادبیات و فلسفه از عوامل گسترش علم تاریخ در یونان باستان بوده است.

پس از هرودت نویسندگان رومی راه او را ادامه دادند.

تاریخ‌نگاری نوین

اساس شیوه نوین در تاریخ‌نگاری استوار بود بر (۱) سنجش دقیق منابع (۲) استناد به اسناد و مدارک معتبر (۳) دوری از داستان‌پردازی

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری (وقایع‌نگاری)	تاریخ‌نگاری به شیوه قدیم
تاریخ‌نگاری به شیوه نوین	تاریخ‌نگاری به شیوه قدیم
(۱) همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته و تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته را بررسی و مطالعه می‌کند.	(۱) به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود است.
(۲) زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد.	(۲) صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده می‌کند.
(۳) استفاده از یافته‌های علوم و فنون مختلف مانند باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری	(۳) عدم استفاده از دانش‌های مرتبط و گوناگون در ثبت رویدادها

درس ۲: تاریخ، زمان و مکان

در این درس به بررسی دو رکن مهم تاریخ یعنی **زمان** و **مکان** می‌پردازیم.

تاریخ، زمان و گاه‌شماری

اهمیت زمان: رویدادهای تاریخی، در زمان **معینی** در گذشته روی داده‌اند، بدون آگاهی از زمان روی دادن آن‌ها نمی‌توان به درک منطقی و درستی از تاریخ دست یافت.

ابداع گاه‌شماری

یکی از دستاوردهای مهم بشر — **اندازه‌گیری زمان** و ابداع **گاه‌شماری** یا **تقویم** است. **گاه‌شماری:** نظامی است که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (سال، ماه و روز) ابداع کرده است. دانش اندازه‌گیری زمان، ارتباط نزدیکی با علمی مانند **ریاضیات**، **نجوم** و **فیزیک** دارد.

در نتیجه نیاز به زمان‌سنجی، بشر موفق به کشف چه ابزارهایی شد؟

پاسخ: ابزارهایی مانند ساعت‌های **آفتابی**، **آبی** و **شنی** و **اسطرلاب**، برای رصد خورشید، ماه، ستارگان و سیارگان را اختراع کرد.

نکته: یکی از اقدامات ضروری در تنظیم و تدوین گاه‌شماری، انتخاب یک **مبدأ معین** است.

تاریخچه گاه‌شماری در جهان

گاه‌شماری	بین‌النهرین و بابل	گاه‌شماری «خورشیدی - قمری»
سال، به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روزه تقسیم می‌شد و چون سال قمری ۳۵۴ شبانه‌روز و سال خورشیدی ۳۶۵ و $\frac{1}{4}$ شبانه‌روز است، برای رفع این اختلاف، هر ۳ سال، یک ماه به سال می‌افزودند.	سال را ۳۶۵ و $\frac{1}{4}$ شبانه‌روز محاسبه می‌کردند و سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم می‌شد و پنج روز اضافی را به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند و برای محاسبه $\frac{1}{4}$ شبانه‌روز اضافی، هر ۴ سال، یک روز به سال می‌افزودند و به قولی کیبسه می‌گرفتند.	گاه‌شماری «خورشیدی»
در آغاز گاه‌شماری دقیقی نداشتند. در سال ۴۶ ق.م. به فرمان ژولیوس سزار گاه‌شماری رومی براساس گاه‌شماری مصری اصلاح شد. حدود دو قرن بعد از آن که امپراتوری روم، دین مسیحیت را رسمیت بخشید، در سال ۵۲۵ م. تولد حضرت مسیح ﷺ به عنوان مبدأ گاه‌شماری رومیان (مسیحیان) تعیین شد. حدود ۱۰۰۰ سال بعد در زمان پاپ گرگوار سیزدهم منجمان بار دیگر گاه‌شماری مسیحیان را اصلاح کردند که امروزه به نام گاه‌شماری میلادی شناخته می‌شود.	روم	گاه‌شماری «میلادی»
بر پایهٔ گردش ماه به دور زمین تنظیم شده و مبدأ آن، اول محرم سالی است که پیامبر ﷺ از مکه به مدینه هجرت کردند.	رایج در بیشتر کشورهای اسلامی	گاه‌شماری «هجری قمری»

تاریخچه گاه‌شماری در ایران

۱ در قلمرو هخامنشیان — براساس محتوای سنگ‌نوشته‌های بیستون و تخت جمشید، گاه‌شماری **خورشیدی - قمری بابلی** رواج داشته است، اما ماه‌ها براساس فرهنگ و آیین ایرانی نام‌گذاری شده بودند.

۲ در دوره اشکانیان — گاه‌شماری‌های **بابلی**، **سلوکی** و **اوستایی** متداول بود.

۳ در دوره ساسانیان — گاه‌شماری **اوستایی** که گاه‌شماری دینی زرتشتیان (زردشتیان) بود رواج پیدا کرد.

۴ در ایران دوران اسلامی — گاه‌شماری **هجری قمری** در کنار گاه‌شماری‌های دیگر مانند **یزدگردی**، **جلالی**، **دوازده‌حیوانی** و **هجری خورشیدی** رواج یافت.

گاه‌شماری اوستایی

در این گاه‌شماری، سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می‌شد. سپس ۵ روز اضافی را به نام «**اندرگاه**» (پنج‌ه) به آخر ماه دوازدهم می‌افزودند. از آنجایی که سال را ۳۶۵ روز می‌گرفتند، در هر ۴ سال یک شبانه‌روز و در هر ۱۲۰ سال ۳۰ شبانه‌روز از سال حقیقی عقب می‌افتاد. برای رفع این مشکل بعد از هر ۱۲۰ سال، یک ماه به دوازده ماه سال اضافه می‌کردند.

نکته: در گاه‌شماری **اوستایی**، ماه‌ها و روزهای هر ماه با اسامی **ایزدان** و **فرشتگان** نام‌گذاری شده بود.

نکته: مبدأ گاه‌شماری اوستایی، به **تخت نشستن هر پادشاه** بود.

گاه‌شماری جلالی

یکی از دقیق‌ترین گاه‌شماری‌های جهان، «گاه‌شماری جلالی» است. گاه‌شماری هجری خورشیدی که از سال ۱۳۰۴ ش. در ایران رسمیت یافت، براساس این گاه‌شماری تنظیم شده است. **تطبیق و تبدیل تقویم‌ها:** امروزه، متخصصان نجوم و گاه‌شماری به منظور کمک به تبدیل و تطبیق تقویم‌های مختلف، فرمول‌ها و روش‌های گوناگونی را ارائه کرده‌اند.

خط زمان

ابزار مناسبی که به وسیلهٔ آن می‌توان رویدادهای یک دوره یا دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب **زمان وقوع** آن‌ها بر روی نمودار نشان داد.

گاه‌شماری (کرونولوژی): به نظم و ترتیب رویدادها، گاه‌شماری (کرونولوژی) می‌گویند.

تاریخ و مکان: تأثیر جغرافیا بر رویدادهای تاریخی

- همهٔ وقایع و تحولات تاریخی، در **بستر مکان** و **محیط** رخ می‌دهند.
- عوامل جغرافیایی مانند **آب**، **خاک**، **پستی‌ها** و **بلندی‌ها**، **آب‌وهوا**، **موقعیت سرزمینی** و **ارتباطی**، **دسترسی به دریاها** و **آب‌های آزاد** بر زندگی مردمان نواحی مختلف تأثیر مهمی دارند.
- نقش و تأثیر پدیده‌های طبیعی و اقلیمی (آب‌وهوا) در شکل دادن به رویدادها و تحولات تاریخی از دیرباز مورد توجه مورخان بوده است.

مکان

کدام مورخ به منظور نگارش کتاب تاریخ خود به مصر، فنیقیه و جاهای دیگر مسافرت کرد و از نزدیک شرایط اقلیمی و طبیعی را بررسی نمود؟

پاسخ: هرودت مورخ یونانی

ابن خلدون در مقدمهٔ کتاب **العبر** به تأثیر **جغرافیا** و **اقلیم** بر تاریخ، (اندیشمند مسلمان تونس) اخلاق و رفتار آدمیان پرداخت.

دانش جغرافیای تاریخی: به مطالعهٔ مناطق و سرزمین‌های مختلف در گذشته می‌پردازد و تأثیر **محیط طبیعی** و **عوامل جغرافیایی** را بر **رویدادهای تاریخی** مانند شکل‌گیری تمدن‌ها، مهاجرت‌ها، پیروزی‌ها و شکست‌ها، برپایی سکونتگاه‌ها و شهرها و ایجاد و گسترش راه‌ها و ... مطالعه می‌کند.

نقشه‌های تاریخی

نکته: یکی از پیامدهای ارتباط جغرافیا و تاریخ — اهمیت یافتن نقشه در مطالعهٔ تاریخ

قلمرو حکومت‌ها

مرزها

پایتخت‌ها

شهرها و بناهای مهم

محل دقیق رویدادها به‌خصوص جنگ‌ها

شبکهٔ راه‌ها

مسیرهای مهاجرت و لشکرکشی‌ها

تقسیمات اداری و مالیاتی

اطلاعات نقشه‌های تاریخی شامل

درس ۳: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی

در این درس با کاوش دربارهٔ باستان‌شناسی و روش کار باستان‌شناسان می‌توانیم نقش و اهمیت دستاوردهای باستان‌شناسی را بشناسیم.